

**Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega
rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni (CITES) osapoolte 11. Konverents
Nairobi 10-20 aprill**

TAUSTAST

CITES-i (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) konventsioon kirjutati alla Washingtonis 3. mail 1973 aastal ja see jõustus 1975 aasta 1. juulil.

CITES'i eesmärgiks on kaitsta ohustatud loomi ja taimi, reguleerides rahvusvahelist kaubandust nendega.

Eesti on CITES-i liige alates 20. oktoobrist 1992. a. Täna on selle konventsiooniga ühinenud enamused maailma riike, üle 150-ne riigi.

Vastavalt ohustatuse astmele on liigid, millele konventsioon laieneb, kantud nimestikesse ehk nn. lisadesse. CITES'il on kokku kolm lisa, kus on üle 20 000 liigi.

Esimesse lisasse on kantud väljasuremisohus olevad liigi, mis on otseselt või kaudselt ohustatud kauplemise läbi. I lisasse kuuluvate liikide isendite eksport ja import on lubatud ainult erandlikel tingimustel ja on allutatud väga rangetele eeskirjadele. Täiesti on keelatud nendega kauplemine kommerts eesmärkidel.

Teise lisasse on kantud liigid, mis praegu ei tarvitse veel olla väljasuremisohus, kuid kontrollimatu kaubitsemine võib nende püsijäämist ohustada. II lisasse kuuluvate isendite sisse- või väljaveol on vajalik eksportivalt riigilt väljaveoluba.

Kolmandasse lisasse on igal konventsiooni liikmesmaal võimalik määratleda täiendavalt liike, milliste puhul vaid antud riigiga suheldes nende liikide isendite sisse- ja väljavedu toimub eksportiva riigi väljaveoloo alusel.

Vastavalt konventsiooni töökorraldusele kutsus konventsiooni Sekretariaat iga kahe ja poole aasta tagant kokku konventsiooni osapoolte konverentsi (COP - Conference of the Parties). Konverentsi töö toimub plenaaristungitel ja kolmes konverentsi ajal toimivas ajutises komitees:

- Esimeses käsitletakse ettepanekuid konventsiooni lisadesse kantud liikide nimekirjade muutmiseks (Komitee I).
- Teises on arutlusel konventsiooni praktilise rakendamise ja täitmisega seotud küsimused (Komitee II),
- Kolmandas käsitletakse konventsiooni täitmise rahalise küljega seotud küsimusi (nn. Eelarve komitee).

Lisaks neile toimuvad konverentsil ka koosolekud regioonide kaupa (CITES-i mõistes on maad jagatud kuude regiooni: Euroopa, Aasia, Aafrika, Põhja-Ameerika, Lõuna-Ameerika/Kariibi ning Austraalia/Okeaania). Regiooni koosviibimistel arutatakse läbi ühte või teist regiooni puutuvad küsimused, samuti valitakse välja regiooni esindajad konverentsidevahelisel ajal toimivatesse organitesse: Alalisse komiteesse, Taimekomiteesse, Loomakomiteesse, Nomenklatuuri komiteesse ja Identifitseerimiskäsiraamatu komiteesse.

11. OSAPOOLTE KONVERENTS

11. osapoolte konverents toimus 10-20 aprillini Nairobis Keenias UNEPi peakorteris. Eesti delegatsiooni kuulusid kaks CITES-i rakendamise vahetult seotud inimest: Kadri Märtson, kui Eesti CITES-i täitevvõimu esindaja ja Tiit Maran, kui CITES-i teadusnõunik Eestis. Konverentsil osales kokku üle kahe- ja poole tuhande inimese nendest poolteist tuhat olid liikmesriikide esindajad ja tuhat vaatlejad, erinevatest organisatsioonidest. Konverentsile eelnevalt valmistati ette Eesti seisukoht arutlusele tulevate küsimuste kohta. Meie seisukoha väljatöötamisel lähtuti eelkõige konventsiooni kriteeriumitest ja looduse säästliku kasutamise põhimõtetest. Oma seisukohtade väljakujundamisel arvestas Eesti, kui Euroopa Liiduga assotsieerunud riik, ka viimase poolt väljendatud positsiooniga. Konverentsi esimestel päevadel kutsus EL eesistujamaa Portugal ja EL Komisjon kokku ühise kohtumise EL ja sellega assotsieerunud riikide vahel, kus riigid tutvustasid oma põhimõtteid arutlusele tulevate ettepanekute kohta ning kokkuvõttena lepidi kokku ühistes seisukohtades.

Euroopa Liidu jaoks olulised teemad 11. osapoolte konverentsil

Euroopa Liidu ja temaga assotsieerunud riikide nõupidamisel esitas EL oma seisukohad neljas põhiküsimuses:

- Vaalade säästlik kasutamise ja Rahvusvaheline Vaalapüügikomisjon(IWC). EL peab muretekitavaks vaalade kaitse olukorda. EL on seisukohal, et põhiliseks organisatsiooniks vaalade kaitsekorralduse ja majandamise reguleerimisel globaalses ulatuses on IWC. IWC on kehtestanud moratooriumi tööstuslikule vaalapüügile kuni uuendatud majandamissüsteemi rakendamiseni. EL tervitab IWC vaalapüügi korra liberaliseerimist uuendatud majandamissüsteemi raames, kuid ei arva, et CITES peaks astuma samme, mis võiks kahjustada IWC esmast rolli antud küsimuses. Seetõttu ei saa EL toetada ka ettepanekuid vaalade üleviimiseks I lisast II.
- Aafrika elevantide säästlik kasutamine ja elavandi võhkadega kaubitsemine. EL peab aafrika elevanti looduskaitse sümbolligiks ja mandri looduslike ressursside säästlik kasutamine ning elevanti püsiva majandamissüsteemi areng peaks toimuma mõõdetaval ja kontrollitaval viisil. Kuigi maadele, kellele lubati COP10 poolt piiratud ulatuses rahvusvahelist kaubitsemist elevanti võhkadega, osutus tehtud otsus kasulikuks, on praegu veel liialt vara anda hinnangut eelmise COP otsuste mõjule teistes riikides. EL toetab Elevantide Illegaalse Tapmise Seire Programmi (MIKE) ja usub, et täielikult juurutatuna aitab see märkimisväärselt kaasa kaubanduse mõju hindamisele. EL arvates on elevantide kaitse huvides kogu mandril säilitada keeldusid elevanti võhkadega rahvusvahelisele kaubitsemisele. EL kutsus Aafrika maid üles jõudma omavahelisele kokkuleppele antud küsimuses enne osapoolte konverentsi.
- Haugasnokk merekilpkonn, *Eremochelys imbricata*. EL hindab Kuuba saavutusi haugasnoki merekilpkonna, *Eremochelys imbricata*, looduskaitsete vajaduste mõistmisel. Samas arvab EL, et aastast rahvusvahelist kaubitsemist kilpkonna kilpidega ei saa lubada ilma märkimisväärse riskita kohalikele populatsioonidele.
- Haikalad. EL leiab, et haikaladega rahvusvahelise kaubitsemise reguleerimine asub CITES-i mõjusfääris ja paljude liikide kohta on murelikuks tegevaid andmeid nende ohustava ületarbimise kohta. Seetõttu EL toetab haikalade lisadesse viimise ettepanekuid kui vahendit, mis aitab pehendada ületarbimise mõju. Samas on EL seisukohal, et CITES-i mõju antud küsimuses tuleb põhjalikult kooskõlastada regionaalsete kalandusorganisatsioonidega ja ÜRO Toidu ja Põllumajanduse Organisatsiooniga(UN FAO)

Plenaaristung

Konverents algas plenaaristungiga, kus lepiti kokku kodukorra reeglites, valiti eesistujad konverentsi töökomiteedesse, kinnitati konverentsi töökava. Samuti andsid sekretariaadi ja alaliste komiteede esindajad esimesel plenaaristungil ülevaate konverentsi vahelisel perioodil tehtud töödest.

Teisel plenaaristungil arutati konventsiooni tegevusplaani kaugemas perspektiivis ning konventsiooni töö efektiivsemaks muutmise võimalusi.

Konverentsi põhitöö toimus komiteedes, mille olulisemad tulemused olid järgmised:

I Komitee

Lisaks konkreetsetele ettepanekutele liikide ühte või teise lisasse kandmise kohta arutati selles komitees ka teisi liikidega seotud küsimusi, nagu teatud liikidele kehtestatud kvoodid ja tingimused elusloomade transpordiks. Samuti hinnati eelmisel konverentsil probleemsete liikide kohta vastu võetud otsustuste mõju neile liikidele.

Kokku käsitati esimeses komitees 62 ettepanekut liikide viimiseks lisadesse või sealt väljavõtmiseks, või ühest lisast teise üleviimiseks. Neist 32 ettepanekut muutusteks võttis osapoolte konverents vastu, 12 lükkas tagasi ja 18 ettepanekut võeti tagasi esitaja enda poolt.

Kõige enam vaidlusi (s.h. poliitilisi) tekitavateks osutusid ettepanekud, mis olid seotud kas teatud liikide majanduslikule kasutusele võtuga või siis majanduslikus kasutuses olevate liikide kasutusvõimaluste piiramisega.

Vaalad

Ettepaneku kääbusvaala ja hallvaala viimiseks teatud regioonides esimesest lisast teise tegid Jaapan ja Norra, väites, et antud vaalaliikide arvukus on keskkonna kandevõime piiiril, ja et nende poolt kasutusele võetud vaalatoodete identifitseerimine DNA järgi väldib illegaalse äri võimaluse. Antud ettepanekuid toetasid tugevalt Island ja paljud arenguriigid. Vastu olid antud ettepanekutele USA, EL, Kanada ja Austraalia, aga ka paljud teised. Vastuargumendiks oli, et kuigi nimetatud vaalad ei täida bioloogilist kriteeriumi I lisas hoidmiseks, on CITES tunnustanud IWC primaarsust vaaladesse puutuvates küsimustes (IWC on kehtestanud moratooriumi vaalade tööstuslikule püügile) ja ei tohi seetõttu võtta vastu otsust, mis komplitseeriks ICW tööd. Kuna komitee I ei saavutanud üksmeelt vaaladesse puutuvate ettepanekute osas, siis kasutati salajast hääletamist, mille tulemusena kõik vaaladesse puutuvad ettepanekud lükati tagasi.

Aafrika elevantid.

Elevantide säästliku kasutamise küsimustes jagunes Aafrika kontinent kaheks: lõunaks, kes pooldas rahvusvahelise kaubitsemise jätkamist elevanti võhkadega vastavalt COP10 otsustele, ja idaks, kelle väitel see toob kaasa salaküttimise suurenemise, ja kes seetõttu nõudsid rahvusvahelise kaubitsemise keelustamist. Elevantide kasutamise problemaatikaga on tihedalt seotud MIKE programm. See on ellu kutsutud elevantide illegaalse tapmise efektiivseks seiramiseks, et saada objektiivne pilt kaubitsemise mõjust salaküttimisele. Vastaspooled avaldasid vastavalt toetust või kahtlust selle programmi efektiivsuses. Aafrika regiooni koosolekutel jõuti siiski antud küsimises kompromissile, mille tulemusena Lõuna-Aafrika populatsioonid viidi mõõndustega II lisasse, mis võimaldab piiratud kauplemist elevanti võhkadega, Botswana, Namiibia, Zimbabwe, Keenia ja India aga võtsid oma ettepanekud tagasi kuni COP12-ni. Suurt osa kompromissile jõudmisel etendas arvatavasti industriaalriikide lubatud märkimisväärne toetus MIKE väljaarendamiseks.

Haugasnokk merekilpkonn, *Eremochelys imbricata*

Kuuba ettepanek oli viia Haugasnokk merekilpkonn esimesest lisast teise ühekordseks 2000 kilbiseks tarneks Jaapanisse ja seejärel tarnete jätkamiseks 500 kilbise iga-aastase kvoodiga. Konsultatsioonide tulemusel loobus Kuuba oma esimesest ettepanekust 2000 kilbise tarne kohta. Iga-aastase kvoodi ettepanek läks hääletusele ja lükati osapoolte konverentsi poolt tagasi.

Haikalad

USA, Austraalia ja Inglismaa tegid ettepaneku viia teatud tööstuslikust kalapüügist ohustatud haikala liigid lisadesse: *Rhincodon typus* ja *Cetorhinus maximus* lisasse 2 ning *Carcharodon carcharias* lisasse 1. Põhilisteks vastasteks antud ettepanekutele olid riigid, kes aktiivselt tegelevad tööstusliku kalapüügiga, nagu

näiteks Jaapan, Norra ja Island. Esitatud vastuväited olid järgmised: CITES ei ole kutsutud tegelema tööstuslikult kasutatavate kalaliikide kasutuse reguleerimisega, merelt introductseerimise kontroll on ülikeeruline, seda eriti nende haide osas kas sattuvad võrkudesse juhusaagina.

II Komitee

Selles komitees oli arutlusel 39 dokumenti. Nendest kolm dokumenti lükati tagasi komitee otsusega, 14 dokumenti võeti komitee poolt vastu sellistena nagu nad olid esitatud, 11 dokumenti täiendati ja parandati konverentsi käigus erinevate töögruppide poolt ja võeti seejärel komitee poolt vastu, kolm informatiivset dokumenti võeti teadmiseks ja kaheksa dokumenti võeti pärast arutamist esitaja poolt tagasi.

Üheks kõige laiemat kõlapinda leidnud ja vaidlusi esile kutsunud teemaks selles komitees oli CITES-i ja IWC (Rahvusvaheline Vaalapüügikomisjon) vahelistest suhetest (vt. ka eespoolt Euroopa Liidu jaoks olulised teemad 11. osapoolte konverentsil ning I Komitee ülevaade). Arutlusel oli kaks selleteemalist dokumenti: ühe olid ette valmistanud Jaapan ja Norra, mis kutsus liikmesriike lisade muutmisel lähtuma CITES-i enda kriteeriumitest, võttes arvesse olemasolevaid teadulikke andmeid. Teine dokument oli ette valmistatud Ameerika Ühendriikide poolt. See tegi ettepaneku tunnistada IWC poolt kehtestatud tingimusi s.h. moratooriumi vaalade tööstuslikule püügile (seega mitte lubama rahvusvahelist kaubandust moratooriumialuste vaalaliikidega) ning taaskinnitada CITES-i ja IWC vahelist koostööd.

Eesistuja poolt tehtud ettepanek leida kompromiss ja oma dokumendid tagasi võtta ei leidnud esitajate poolehoidu. Seetõttu viidi Norra ja Jaapani ettepaneku osas läbi salajane hääletus, millega komitee ettepaneku tagasi lükkas. Seejärel võttis USA oma ettepaneku tagasi.

Ameerika Ühendriigid olid ette valmistanud ka dokumendi CITES-i ja ÜRO Toidu ja Põllumajanduse Organisatsiooniga (UN FAO) vahelisest koostööst, mis oli oma loomult informatiivne dokument ja pärast mõningast selleteemalist arutelu võeti see dokument komitee poolt teadmiseks.

Elavat vaidlust tekitas ka Austraalia poolt esitatud dokument, mis käsitles konventsiooni interpreteerimist ja rakendamist liikide merest introductseerimise sätete osas. Selle dokumendi ettevalmistamise tingis ilmne vajadus lähitulevikus järjest rohkem tööstuslikult püütavaid mere liike CITES-i lisadesse lülitada. Selleks on vaja määratleda üheselt arusaadavad definitsioonid ja sätete täitmise praktilised ja efektiivsed meetmed. Komitee ettepanekul moodustati töögrupp, kes pidi lahendama üles kerkinud probleemid ja valmistama ette täiendatud ja parandatud dokumendi. Viimane tuli uuesti arutlusele, kuid tulenevalt teema komplitseeritusest ei saavutanud konsensust ja hääletati komitee poolt maha.

Sekretariaadi poolt esitatud dokumendist riikide aastaaruannete esitamise kohta selgus, et Eesti on oma aruanded esitanud 85,7 % osas. Samas on Eesti esitanud kõik aruanded. Põhjus, miks Eesti on loetletud võlgnike hulgas, tuleneb asjaolust, et Sekretariaat arvestas ka aastat 1992, mil Eesti oli küll esitanud oma ühinemispaberid, kuid parlament ei olnud veel konventsiooni ratifitseerinud ja aruandeks polnud midagi esitada. Tekkinud arusaamatuse lahendamiseks lisatakse järgmisele aastaaruandele selgitav lisamärkus.

Eestit kui ühte pruunkaru areaalimaad puudutas lähedalt dokument, mis käsitles kauplemist pruunkaru liikidega. See sekretariaadi poolt ettevalmistatud dokument põhines konverentsidevahelisel ajal paljude riikide ja organisatsioonide käest kogutud informatsioonil. Dokumendi eesmärgiks oli aidata riikidel rakendada eelmisel konverentsil vastu võetud asjassepuutuvaid otsuseid. Esimene osa dokumendist oli aruande vormis ülevaade nõudlusest pruunkaru ja tema osade järgi kaubanduses, erinevate riikide kehtestatud illegaalset pruunkarude kaubandust keelustavast seadusandlusest ja selle jõustamise probleemidest. Dokument andis ülevaade ka vahenditest, mida riigid ja mitmed valitsusvälised organisatsioonid on rakendanud, et tõsta avalikkuse tähelepanu antud küsimuses ja vähendada nõudlust pruunkaru isenditele. Ülevaade sisaldas ka sekretariaadipoolseid soovitusi edasiseks. Dokument, olles arutlusel komitees, tekitas väga elavat arutelu ja

komitee otsustas moodustada töögrupi, et kõnealust dokumenti üleskerkinud ettepanekute põhjal täiendada ja parandada. Hiljem vastuvõetud lõppdokument andis juhiseid liikmesriikidele ja Alalisele Komiteele. Liikmesriigid peavad esitama sekretariaadile aruande siseriiklikust karudega kauplemist reguleerivast seadusandlusest, kontrollimeetmetest ja karistusvõimalustest. Samuti kutsub lõppdokument üles aitama riike, kellel pole piisavalt vahendeid, ning hindama ja üle võtma teiste liikide kaitsel edukaid meetmeid.

Alalisele komiteele teeb lõppdokument ülesandeks võtta pruunkarude illegaalse kaubanduse teema päevakorda ka Alalise komitee järgnevatel istungitel, et välja selgitada vajalikud täiendavad seadusandlikud ja jõustamismeetmed, et pidurdada illegaalset kaubandus karudega. Alaline komitee peab esitama osapoolte 12-ndal konverentsil aruande pruunkaru areaaliriikide ja tarbijariikide edusammudest konventsiooni sätete jõustamisel.

II komitees olid lisaks ülalmainitutele arutlusel veel järgmised teemad: konverentside vaheaegadel töötavate alaliste komiteede tööülesanded, ülevaade rikkumistest ja teistest konventsiooni rakendamisega seotud probleemidest, eelmiste konventsioonide otsuste ja erinevate resolutsioonide rakendamisest, siseriikliku seadusandluse projektist, aruandlusest rikkumiste ja rikkujate kohta, märkuste kasutamisest konventsiooni lisades, konventsiooni mõistete definitsioonide täpsustamine, loodusega kaubanduse riskid ja kasud, probleemid toorelevandiluu ja selle varudega kauplemise kohta, illegaalse kaubanduse ja tapmist seire, Vikunja liikidest valmistatud villa ja riie eksport, Tiibeti antiloobi kaitse ja kontroll kaubanduse üle, aruanded puidu liikidega kaubandusest, eksootilise ulukilihaga kaubandus ning kaitsekorraldus, teaduslike proovide ja näidiste probleem, kaubandus kalamarja sisaldavate kosmeetika toodetega, I lisa liikide kommertseesmärgil vangistuses kasvatamise registreerimine, mikromärgiste kasutamine elusloomade märgistamisel, roomajate nahkade ja teiste produktide kaubaproovide probleem, universaalne sildisüsteem kalamarja tuvastamiseks, rahvameditsiini toodetega kaubandus.

Eelarve komitee

Sellel aastal moodustati esimest korda eelarve komitee, kus olid arutlusel konventsiooni eelarvega seotud küsimused. Sarnaselt teiste väikeriikidega, kelle esindusse kuulus ainult kaks inimest ei saanud Eesti selle komitee tööst osa võtta.

Plenaaristung

Konverents lõppes plenaaristungitega, kus kinnitati komiteedes vastu võetud otsused. Mõned probleemid võeti enne lõplikku kinnitamist plenaaristungil uuesti arutlusele.

Viimase küsimusena arutati järgmise osapoolte konverentsi toimumise kohta. Tšiili tegi Sekretariaadile ettepaneku alustada läbirääkimisi 12-nda konverentsi korraldamiseks Santiagos.

TULEVIK

Konverentsil vastu võetud otsused jõustuvad 90 päeva jooksul. Selleks ajaks peab ka Eesti vastavalt nendele otsustele viima sisse täiendused oma seadusandlusesse.